

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

НАУКА МАЙБУТНЬОГО

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ СТУДЕНТІВ,
АСПРАНТІВ ТА МОЛОДИХ ВЧЕНИХ

Випуск 1(9), 2022

Мукачево

Рекомендовано до друку та поширення через мережу Інтернет
Вченою радою Мукачівського державного університету
(Протокол №17 від 28.04.2022 р.)

Головний редактор:

Гоблик Володимир Васильович – доктор економічних наук, професор, перший проректор, Мукачівський державний університет

Заступник головного редактора:

Молнар Тетяна Іванівна – голова Наукового товариства студентів, аспірантів, молодих вчених, Мукачівський державний університет

Відповідальний секретар:

Бабіля Марина Василівна, Мукачівський державний університет

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Кабачій Василь Миколайович - к. ф-м. н., доцент, завідувач кафедри машинобудування, природничих дисциплін та інформаційних технологій;

Качур Мирослава Михайлівна – к. пед. н., доцент кафедри теорії і методики музичної освіти;

Кобаль Василь Іванович - к. пед. н., доцент, проректор з науково-педагогічної роботи;

Козарь Оксана Петрівна – д-р. т. н., професор, академік Української технологічної академії (м. Київ), завідувач кафедри легкої промисловості і професійної освіти;

Корнієнко Інокентій Олексійович – к. психол. н., доцент кафедри психології;

Лужанська Тетяна Юріївна – к. географічних наук, доцент, декан факультету туризму та готельно-ресторанного бізнесу;

Малець Олександр Омелянович – д-р. і. н., доцент, завідувач кафедри суспільних дисциплін та фізичної культури;

Мілашовська Ольга Іванівна – д-р. е. н., професор, завідувач кафедри готельно-ресторанної справи;

Моргун Алла Володимирівна – к. філол. н., доцент, декан гуманітарного факультету;

Попович Наталія Михайлівна – д-р. пед. н., доцент, завідувач кафедри музичного мистецтва;

Прокопович Лідія Сигізмундівна – к. філол. н., доцент, завідувач кафедри філологічних дисциплін та соціальних комунікацій;

Проскура Володимир Федорович – д-р е. н., професор, завідувач кафедри менеджменту та управління економічними процесами;

Реслер Марина Василівна - д-р е. н., професор, академік Академії економічних наук, декан факультету економіки, управління та інженерії;

Стегней Маріанна Іванівна - д-р. е. н., професор кафедри економіки та фінансів;

Теличко Наталія Вікторівна – д-р. пед. н., професор, завідувач кафедри англійської філології та методики викладання іноземних мов;

Товканець Ганна Василівна - д-р пед. н., професор, завідувач кафедри теорії та методики початкової освіти;

Фізеші Октавія Йосипівна – д-р. пед. н., професор кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти;

Черепаня Наталія Іванівна – к. пед. н., доцент, завідувач кафедри теорії та методики дошкільної освіти;

Черничко Тетяна Вікторівна - д-р. е. н., професор, завідувач кафедри економіки та фінансів.

Молнар Т.І.

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та методики початкової освіти,
Мукачівський державний університет

Лукач В.І.

здобувач вищої освіти ОС «Магістр»,
спеціальність 013 «Початкова освіта»,
Мукачівський державний університет

ТОЛЕРАНТНІСТЬ ЯК ПРОФЕСІЙНА ЯКІСТЬ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

У статті порушується проблема толерантності як важливої якості вчителя початкових класів. На основі аналізу наукової літератури уточнено сутність поняття «толерантність»; акцентовано увагу на важливості створення у початковій школі толерантного середовища, ознаками якого є відкритість, гуманізм та взаємна повага.

Ключові слова: толерантність, педагогіка співробітництва, педагогіка успіху, педагогіка діалогу, педагогіка партнерства.

The article raises the issue of tolerance as an important quality of primary school teachers. Based on the analysis of the scientific literature, the essence of the concept of "tolerance" is clarified; Emphasis is placed on the importance of creating a tolerant environment in primary school, which is characterized by openness, humanism and mutual respect.

Key words: tolerance, pedagogy of cooperation, pedagogy of success, pedagogy of dialogue, pedagogy of partnership.

Процеси глобалізації, євроінтеграції та реформування сучасної початкової школи окреслюють рамки освітнього простору, побудованого на утвердженні людини як найбільшої соціальної цінності на засадах гуманізму, дитиноцентризму та толерантності, й вимагають від учителя готовності до діалогу шляхом встановлення з учнями відносин довіри, співпраці, компромісу, товариськості, емпатії та психологічного комфорту.

Згідно з гуманістичним підходом толерантність розглядається як партнерство у спілкуванні, як суб'єкт-суб'єктна взаємодія (І. Бех, А. Петровський); як формування культури діалогу (М. Бахтін, В. Біблер); як

формування установок толерантної свідомості (О. Асмолов, Г. Солдатова, Л. Шайгерова); як здатність індивіда без заперечення та протидії сприймати чужі думки, стиль життя, характер поведінки та інші особливості, що в сумі складає основу відмови від агресії (С. Бондирева, Д. Колесов).

Мета статті – здійснити понятійно-термінологічний аналіз толерантності як важливої якості сучасного вчителя початкових класів.

Поняття «толерантність» у психолого-педагогічній літературі тлумачиться у різних значеннях. Так, С. Братченко визначає низку підходів щодо розуміння сутності цього явища: гуманістичний, згідно з яким толерантність розглядається як прояв свідомого, осмисленого та відповідального вибору людини, її власної позиції; особистісний, відповідно до якого психологічною основою толерантності є цінності, смисли та особистісні установки; діалогічний, в основі якого лежить міжособистісна толерантність як особливий спосіб стосунків і міжособистісної взаємодії з іншими та міжособистісний діалог; диверсифікаційний, відповідно до якого зміст толерантності не зводиться до однієї властивості, а розглядається як складний, багатоаспектний та багатокomпонентний феномен; фасилітативний підхід розглядає толерантність як якість, що розвивається.

Гуренко О. тлумачить принцип толерантності в контексті полікультурної освіти, що «означає повагу, сприйняття та розуміння багатого розмаїття культур нашого світу, форм самовиявлення людської особистості, включає в себе глибокі правові засади, врахування інтересів одне одного, рівноправність народів, їхніх культур, без чого неможливий розвиток, прогрес цивілізації» [2, с. 96].

Розкриваючи сутнісні характеристики толерантності, О. Орловська відносить до провідних її принципів такі: рівність між представниками різних народів (рівний доступ до соціальних благ для всіх людей незалежно від їх статі, раси, національності, релігії чи приналежності до будь-якої іншої групи); взаємна повага, доброзичливість і терпиме ставлення всіх членів суспільства до представників інших соціальних, культурних, релігійних груп; відмова від насилля як неприйняттого засобу залучення людини до будь-якої ідеї; рівні можливості для участі у політичному житті всіх членів суспільства; гарантоване законом збереження і розвиток культурної самобутності та мов національних меншин; реальна можливість дотримуватись традицій усіх культур, представлених у суспільстві; свобода віросповідання за умови, що це не обмежує права і можливості представників інших конфесій; співпраця і солідарність у вирішенні спільних проблем; відмова від негативних стереотипів у сфері міжетнічних та міжрасових відносин і у стосунках між статями [6, с.159].

Різновидами педагогіки толерантності вважають «педагогіку співробітництва», «педагогіку успіху», «педагогіку діалогу», «педагогіку партнерства».

Зокрема, «педагогіку співробітництва» Н. Бібік тлумачить як рух за оновлення школи, педагогічну технологію, основними положеннями якої є: навчання без примусу; педагогіка конкретної дії; ідея переборення пізнавальних утруднень у колективній творчій діяльності; об'єднання кількох навчальних тем матеріалу в окремі блоки; використання опор; методика «занурення»; самоаналіз (індивідуальне і колективне підведення результатів діяльності учнів); вільний вибір (використання вчителем на свій розсуд часу для кращого засвоєння навчального матеріалу); створення інтелектуального фону навчання; методика випереджального навчання; диференційованого навчання; постановка значущих цілей; колективна творча виховна діяльність (самоврядування); самовизначення; ідея життєтворчості; залучення батьків тощо [1, с.637].

За В. Калошиним, «педагогіка успіху» є специфічною взаємодією учасників освітнього процесу, коли «очікування радості мають пронизувати все життя учня. Тому головний зміст діяльності вчителя полягає в тому, щоб створити кожній дитині ситуацію успіху. Ситуація – це поєднання таких умов, які забезпечують успіх, а сам успіх – результат такої ситуації» [4, с.8].

Педагогіка діалогу (технологія «діалогу культур»), як зазначає А. Павленко, побудована на засадах визнання діалогу важливою і невіддільною від особистості учня внутрішньою компонентою; усвідомлення діалогу як вияву вільного спілкування з педагогами, молодшими і старшими товаришами та свободи у створенні особистої логіки, творчої уяви культури; спрямованості діалогу не на прояв суперечностей, а на співіснування і взаємодію свідомостей, що ніколи не зводяться в єдине ціле [7, с.217].

У контексті реалізації Концепції «Нова українська школа» поширився термін «педагогіка партнерства», тобто організація спільної діяльності учителя й учнів, учнів та батьків на принципах гуманізму і творчого підходу до розвитку особистості. Провідними принципами партнерства вважають: повагу до особистості; доброзичливість і позитивне ставлення; довіру у взаєминах «діалог – взаємодія – взаєморозуміння»; розподілене лідерство; соціальне партнерство (рівність сторін, доброзичливість, взяття зобов'язань, обов'язковість виконання домовленостей) [5].

Толерантність як ціннісна складова входить до низки компетентностей, визначених національними стандартами кваліфікованого вчителя. У Концептуальних засадах Нової української школи вона знайшла відображення у визначенні соціальної та громадянської компетентностей як «уміння працювати

з іншим на результат, попереджати і розв'язувати конфлікти, досягати компромісів», «повага до закону, дотримання прав людини і підтримка соціально-культурного різноманіття», обізнаність і самовираження у сфері культури як «глибоке розуміння власної національної ідентичності, як підґрунтя відкритого ставлення та поваги до розмаїття культурного вираження інших» [5]. Державним стандартом початкової освіти завдання формування цих якостей покладається, насамперед, на громадянську та історичну освітню галузь, зокрема формування «активної громадянської позиції на засадах демократії, поваги до прав і свобод людини, толерантного ставлення до оточуючих» [3].

Поряд з терміном «педагогіка толерантності» у науковій літературі часто вживається термін «педагогічна толерантність», який тлумачиться у дослідженнях по-різному. Найбільш поширеними є такі: необхідна для реалізації особистісно-орієнтованого освітнього процесу професійна здатність учителя встановлювати діалогічні відносини з суб'єктами освіти, які суттєво відрізняються від нього за певними ознаками (В. Чернявська); здатність учителя зрозуміти, визнати й прийняти учня таким, яким він є, тобто як носія інших цінностей, логіки мислення й форм поведінки (М. Перепеліцина, Б. Ахметова); інтегративна якість особистості вчителя, ідеал міжособистісних відносин «учитель – учень», значущість якого зумовлено, з одного боку, конфліктністю освітньої системи, де толерантність може виступати інструментом попередження й вирішення конфлікту, а з іншого боку – інтеграцією країн у світову спільноту, що актуалізує важливість діалогу на основі прийняття, поваги й толерантності (Н. Ліпатова); здатність педагога конструювати рівноправні відносини з іншими учасниками освітнього процесу (О. Богданова).

Отже, формування толерантності здійснюється толерантним учителем. За визначенням О. Савченко, толерантність педагога, передусім, є його життєвою позицією. Він має усвідомити, що толерантність є соціальною та індивідуальною цінністю не тільки освіти, а й суспільного загалу. Тоді толерантна позиція проявлятиметься в повсякденних вчинках, словах, що створює освітній простір, у якому він працює з дитиною. Толерантний педагог готовий проявити терпіння; він налаштований на те, щоб не принизити дитину, не зламати її, побачити та прийняти її особливості та пристосуватися до них; спрямований на пошук проблем розвитку вихованців, розв'язання конфліктів у дитячому колективі [9, с.96].

У професійному стандарті за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)»

передбачена функція «партнерська взаємодія з учасниками освітнього процесу» [8]. У цьому контексті актуалізується наявність у початковій школі толерантного середовища. У педагогічній літературі воно визначається як «таке, що позбавлене упереджень» (Д. Дерман-Спаркс), «що діє на основі суб'єкт-суб'єктного підходу, керується у взаємодії принципами гуманізму, довіри один до одного, взаєморозуміння, опори на позитивне та інше» (О. Сараєва); середовище, у якому «створюються умови для формування толерантної особистості, ознаками якого є відкритість для всіх без винятку дітей, стійкість до внутрішніх змін та зовнішніх впливів, гуманістичність та варіативність» (Т. Єжова).

Таким чином, у науковій літературі толерантність розглядається як цілісний прояв особистості, що виражається в позитивній міжособистісній взаємодії членів суспільства на основі збереження індивідуальності кожного, взаємної поваги й рівноправності сторін. Основними характеристиками толерантності є: збереження власної індивідуальності в процесі спілкування; здатність в іншому бачити саме іншого; відкритість у спілкуванні, заснована на сприйнятті іншого таким, яким він є; взаємне співробітництво на основі рівних прав кожного. Вчитель початкових класів має бути носієм гуманістичних цінностей, здатним виявляти толерантну поведінку та культивувати її в молодших школярів. Професійно компетентний педагог сприймається в соціумі як особистість, яка вміє налагоджувати контакти з усіма учасниками освітнього процесу (учнями, їх батьками, колегами), незважаючи на вік, національність, соціальний стан, належність до різних культур тощо, тим самим стверджуючи власну толерантну позицію.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бібік Н. М. Педагогіка співробітництва. Енциклопедія освіти / Н. М. Бібік. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – С. 637–638.
2. Гуренко О. І. Полікультурна освіта майбутніх соціальних педагогів: теоретико-методичний аспект: монографія / О. І. Гуренко. – Бердянськ: Видавець Ткачук О. В., 2014. – 588 с.
3. Державний стандарт початкової освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-п#Text>.
4. Калошин В. Ф. Педагогіка успіху: стратегія радісного навчання / В. Ф. Калошин // Управління школою. – 2013. – № 31-32. – 128 с.
5. Концепція Нової української школи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>.

6. Орловська О. В. Толерантність та її сутнісні характеристики / О. В. Орловська // Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна». – 2012. – № 5. – С. 159–163.
7. Павленко А. І. Діалог культур. Енциклопедія освіти / А. І. Павленко. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – С. 217–218.
8. Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2020/12/Nakaz_2736.pdf.
9. Савченко О. Я. Толерантність як цінність шкільної освіти: методичний аспект / О. Я. Савченко // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія: Педагогічні науки. – 2014. – Вип. 1. – С. 124–129.

УДК [378.2:37.091.12:005-051]:378.014.3

Молнар Т. І.

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та методики початкової освіти,
Мукачівський державний університет

Росол Ю. В.

здобувач вищої освіти ОС «Магістр»,
спеціальність 011 «Освітні, педагогічні науки»,
Мукачівський державний університет

ПРОФЕСІЙНІ ВИМОГИ ДО МЕНЕДЖЕРА ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ РЕФОРМ

У статті окреслено професійно важливі якості, необхідні для формування у майбутніх менеджерів освіти готовності до управлінської діяльності. На основі аналізу зарубіжних і вітчизняних джерел визначено стан розробленості означеної проблеми. З'ясовано, що серед професійних вимог до майбутніх керівників закладів освіти – морально-етичні, вольові, комунікативні, організаторські якості тощо.

Ключові слова: менеджер освіти, готовність до управлінської діяльності, професійні якості.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>